

บทที่ 4

อาณาจักรบิแซนทีน

เค้าโครงเรื่อง

1. การก่อตั้งอาณาจักรบิแซนทีน
2. สภาพทั่วไปและมรดกสำคัญ

สาระสำคัญ

1. การก่อตั้งอาณาจักรบิแซนทีน

ผู้ก่อตั้งอาณาจักรบิแซนทีน คือ จักรพรรดิคอนสแตนติน โดยมีกรุงคอนสแตนติโนเปิล เป็นเมืองหลวง

2. สภาพทั่วไปและมรดกสำคัญ

อาณาจักรบิแซนทีนมีกษัตริย์ที่สำคัญ คือ กษัตริย์จัสติเนียน ที่มีความสามารถมาก ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง และการทหาร ทำให้สภาพเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยนี้ และมีการจัดทำประมวลกฎหมายจัสติเนียนซึ่งเป็นแม่แบบของกฎหมายประเทศต่าง ๆ ในยุโรป

มรดกสำคัญของอารยธรรมบิแซนทีนซึ่งเป็นอารยธรรมผสมระหว่างตะวันตกกับ ตะวันออก ที่สำคัญได้แก่ ภาษาและศิลปะ เป็นต้น

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. สามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของอาณาจักรบิแซนทีน และสาเหตุของการมีอายุยืนยาวกว่าอาณาจักรโรมันตะวันตกได้

2. อธิบายเรื่องราวทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมของอาณาจักรบิแซนทีนได้

3. สามารถอธิบายลักษณะสำคัญและอิทธิพลของอาณาจักรบิแซนทีนและอารยธรรมบิแซนทีนที่ถ่ายทอดไปยังดินแดนต่าง ๆ ได้

อาณาจักรไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) หรืออาณาจักรโรมันตะวันออก (Eastern Roman Empire) ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอนาโตเลีย (Anatolia) มีเมืองคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) เป็นเมืองหลวง เดิมมีชื่อว่า โรมานา (Roma Nova) และมีอารยธรรมไบแซนไทน์ซึ่งได้รับอิทธิพลถ่ายทอดมาจากกรีกและตะวันออกผสมกันอย่างดีเป็นหลักสำคัญ

1. การก่อตั้งอาณาจักรไบแซนไทน์

จักรพรรดิคอนสแตนติน (Emperor Constantine, ค.ศ. 306–377) เป็นจักรพรรดิโรมันตะวันตกตั้งแต่ ค.ศ. 306 ต่อมาใน ค.ศ. 330 จักรพรรดิคอนสแตนตินได้ย้ายเมืองหลวงเมืองใหม่มาตั้งอยู่ที่เมืองคอนสแตนติโนเปิล และปกครองอาณาจักรโรมันตะวันตกในฐานะเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรโรมันตะวันออก

เมืองคอนสแตนติโนเปิลมีทำเลที่ตั้งเป็นศูนย์กลางที่ตะวันตกและตะวันออกมาพบกัน (The Crossroads of East and West) ได้รับสมญานามว่าเป็นโรมใหม่ (The New Rome) ซึ่งเปรียบเสมือนคลังสินค้าของวัฒนธรรมและศิลปวิทยาการต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า เมืองคอนสแตนติโนเปิลเป็นแหล่งความเจริญในยุคกลางเช่นเดียวกับเอเธนส์และโรมเป็นแหล่งความเจริญในยุคคลาสสิก

ต่อใน ค.ศ. 1453 อาณาจักรไบแซนไทน์เสื่อมสลายไปเพราะถูกพวกออตโตมาน เตอร์ก (Ottoman Turks) ยึดครอง อารยธรรมไบแซนไทน์ได้ถูกถ่ายทอดให้แก่ประเทศรัสเซีย ดังนั้น เมืองมอสโกว์ (Moscow) จึงถูกเรียกว่า โรมแห่งที่ 3 (The Third Rome)

สาเหตุที่อาณาจักรโรมันตะวันออกดำรงอยู่ได้นานกว่าอาณาจักรโรมันตะวันตก

– **สภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม** อาณาจักรโรมันตะวันออกตั้งอยู่ในบริเวณที่ล้อมรอบด้วยทะเลถึง 3 ด้าน ได้แก่ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทะเลมาร์บารา และทะเลดำ ส่วนด้านที่เหลือมีกำแพงสูงไว้สำหรับป้องกันการรุกราน

– **ทางการเมืองการปกครอง** อาณาจักรโรมันตะวันออกมีจักรพรรดิที่มีความสามารถ มีรัฐบาลที่ประกอบด้วยคณะบุคคลที่มีประสิทธิภาพ มีการปฏิรูปการปกครอง ปฏิรูปกฎหมาย ปฏิรูปการศึกษา และการลดภาษี

– **สภาพเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง** เนื่องจากกรุงคอนสแตนติโนเปิลมีทำเลที่ตั้งเหมาะสมที่จะติดต่อค้าขายระหว่างโลกตะวันตกกับตะวันออกได้เป็นอย่างดี ประชาชนพูดได้หลายภาษา ซึ่งสะดวกต่อการติดต่อกับต่างชาติ ชาวโรมันตะวันออกนิยมการค้าทางทะเล มีอุตสาหกรรมทอผ้าเจริญรุ่งเรือง มีการเกษตรกรรมที่เลี้ยงตัวได้ โดยเฉพาะการปลูกข้าวในอียิปต์

— **ทางด้านสังคม** ประชาชนของอาณาจักรโรมันตะวันออกมีจำนวนมากและมีความเจริญสูงกว่าประชาชนแถบพรมแดนของอาณาจักรโรมันตะวันตก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

ให้นักศึกษาวาดภาพคาบสมุทรอานาโตเลียซึ่งเป็นที่ตั้งของอาณาจักรไบแซนไทน์และเมืองหลวง

2. สภาพทั่วไปของอาณาจักรโรมันตะวันออก

อาณาจักรโรมันตะวันออกดำรงอยู่ได้นานถึง 1,123 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 330 จนถึง ค.ศ. 1453 มีสภาพความเจริญทางด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

ทางการเมืองการปกครอง

อาณาจักรโรมันตะวันออกมีจักรพรรดิเป็นประมุข ปกครองประเทศด้วยความเข้มแข็งแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถือว่าจักรพรรดิเป็นตัวแทนของพระเจ้า แต่บางครั้งรัฐบาลมีคณะบุคคลช่วยบริหารประเทศแบบคณะภิบาลโดย จักรพรรดิเป็นผู้นำสูงสุดทางทหาร (The Supreme Military Commaner) ผู้พิพากษาศาลสูงสุด (The Highest Judge) และผู้พิทักษ์ศาสนา (The Protector of the Church)

จักรพรรดิจัสติเนียนมหาราช (Emperor Justinian, The Great, ค.ศ. 527—565) เป็นจักรพรรดิที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงมาก มีมเหสี คือ พระนางธีโอโดรา (Theodora) และผู้ช่วย ได้แก่ เบลีซาอุส นาร์เซส และตรีโบเนียน ที่มีความสามารถมากในการช่วยเหลือในการปกครองอาณาจักร และจักรพรรดิจัสติเนียนทรงมีอำนาจอย่างแท้จริงในการปกครองอิตาลีให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรโรมันตะวันออก

ในศตวรรษที่ 7 อาณาจักรโรมันตะวันออกต้องทำสงครามกับพวกเปอร์เซียเป็นเวลานานทำให้อาณาจักรอ่อนแอ ต้องเสียดินแดนอิตาลีภาคเหนือให้แก่พวกลอมบาร์ดและแอฟริกาภาคเหนือให้แก่พวกมุสลิม

ใน ค.ศ. 750 อาณาจักรโรมันตะวันออกต้องเสียดินแดนแถบยุโรปทั้งหมดให้แก่พวกอนารยชนและตีกลับมาได้ภายหลัง และอยู่ได้ไม่นานก็ต้องปล่อยให้พวกอนารยชนยึดครองต่อไป

ต่อมาใน ค.ศ. 812 จักรพรรดิโรมันตะวันออกยอมรับฐานะของจักรพรรดิซาร์ลเลอมาญแห่งราชวงศ์คาโรลิงเจียนของอาณาจักรแฟรงค์ ว่าเป็นจักรพรรดิของอาณาจักรโรมันตะวันตกด้วย เป็นการแสดงถึงความอ่อนแอของอาณาจักรโรมันตะวันออกที่ต้องเผชิญกับปัญหาการเมืองภายในและวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการคุกคามจากภายนอกโดยเฉพาะพวกมุสลิม

ในสมัยจักรพรรดิเฮราคลิอุส (Emperor Heraclius, ค.ศ. 613–641) อาณาจักรไบแซนทีนต้องเผชิญกับภัยการรุกรานของชนกลุ่มใหม่ ได้แก่ พวกสลาฟ บุกรุกเข้ามายังคาบสมุทรบอลข่าน พวกเร่ร่อนจากเอเชียกลุ่มใหม่ คือ พวกอวาร์ (Avars) ตั้งมั่นอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดานูบ และพวกเปอร์เซียจากภาคตะวันออก ได้ยึดครองซีเรีย ปาเลสไตน์ อียิปต์ และยึดครองเมืองเยรูซาเล็มได้ใน ค.ศ. 614 แต่ต่อมาจักรพรรดิเฮราคลิอุสได้ยึดดินแดนเหล่านี้คืนมาได้

จักรพรรดิเฮราคลิอุสได้เปลี่ยนนโยบายใหม่ด้วยการยินยอมให้พวกกลุ่มใหม่ คือ พวกบูลการ์ (Bulgars) และพวกสลาฟสาขาต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานแถบคาบสมุทรบอลข่านและกรีซ โดยพวกเหล่านี้ต้องอ่อนน้อมต่อจักรพรรดิ ใน ค.ศ. 680 พวกบูลการ์ได้ตั้งถิ่นฐานถาวรในดินแดนที่ปัจจุบัน คือ ประเทศบัลแกเรีย (Bulgaria) จักรพรรดิเฮราคลิอุสใช้นโยบายประนีประนอมเพื่อจุดประสงค์สำคัญเพียงอย่างเดียว คือ ป้องกันรักษาเมืองคอนสแตนติโนเปิลและเอเชียไมเนอร์ให้พ้นจากการรุกรานของพวกเปอร์เซีย นับว่าเป็นนโยบายที่ได้ผลดี เพราะสามารถรักษาอาณาจักรไบแซนทีนไว้ได้ และเป็นการช่วยป้องกันยุโรปโดยเฉพาะอิตาลีให้พ้นจากการรุกรานของเปอร์เซีย

เมื่อจักรพรรดิเฮราคลิอุสสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 641 ได้มีภัยคุกคามอาณาจักรไบแซนทีนจากชนกลุ่มใหม่ คือ พวกมุสลิมที่มาจากคาบสมุทรอาระเบีย ได้ยึดครองปาเลสไตน์ ซีเรีย เปอร์เซีย อียิปต์ และแอฟริกาภาคเหนือ ทำให้อาณาจักรไบแซนทีนต้องเสียมณฑลที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีประชากรมากที่สุดให้แก่พวกอาหรับ มีผู้วิจารณ์ว่าบุคคลที่ควรรับผิดชอบต่อการสูญเสียครั้งใหม่ของอาณาจักรไบแซนทีนในครั้งนี้ คือ จักรพรรดิจัสติเนียน เพราะนโยบายศาสนาเรื่องลัทธิโมโนฟิไซท์มีผลทำให้อียิปต์และซีเรียกลายเป็นคนต่างด้าวของเมืองคอนสแตนติโนเปิล และการใช้เงินทองพระคลังอย่างมากในการก่อสร้างทำให้ทายาทของพระองค์ต้องขาดแคลนกำลังทรัพย์และกำลังคนในการรักษาพรมแดนตะวันออก

ในสมัยจักรพรรดิอเล็กซิอุส คอมมินุส (Alexius Comnenus) ในศตวรรษที่ 11 เมื่อพวกเซลจุกเตอร์ก (Seljuk Turks) เข้ามารุกรานอาณาจักรโรมันตะวันออก โดยเฉพาะการรบที่เมืองแมนซีเกิร์ต (Manzikert) ใน ค.ศ. 1071 อาณาจักรโรมันตะวันออกต้องเสียกำลังทหารจำนวนมาก จักรพรรดิอเล็กซิอุส คอมมินุส ได้ขอความช่วยเหลือจากสันตะปาปาเออร์บันที่ 2 (Pope Urban II)

จากอิตาลีให้ช่วยเหลือ เป็นเหตุให้เกิดสงครามครูเสด (The Crusade War) ระหว่างพวกคริสเตียนกับพวกมุสลิม สงครามเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1096 กินเวลาประมาณ 200 ปี สิ้นสุดสงคราม ค.ศ. 1270

ใน ค.ศ. 1207 พวกคริสเตียนครูเสดได้ยึดและทำลายเมืองคอนสแตนติโนเปิลอย่างป่าเถื่อน ยิ่งกว่าพวกอนารยชนเยอรมันภายใต้การนำของอลาริค (Alaric) ที่มารุกรานกรุงโรม ต่อมาเมืองคอนสแตนติโนเปิลกลับฟื้นตัวได้อีก และใน ค.ศ. 1453 ถูกยึดครองอย่างเด็ดขาดจากพวกออตโตมาน เตอร์ค

ทางการทหารและการป้องกันอาณาจักร

กำลังทหารไบแซนทีนมีความสามารถเข้มแข็งพร้อมที่จะทำสงครามขยายดินแดนและป้องกันการรุกราน เรื่องทหารไม่ให้คนต่างชาติเป็นแม่ทัพ แม้แต่ทหารโดยทั่วไปก็จะระบุว่าจะต้องเป็นชาวไบแซนทีนเท่านั้น อาณาจักรไบแซนทีนต้องเผชิญกับสงครามหลายครั้งในระหว่างศตวรรษที่ 7-8 ในสมัยจักรพรรดิเฮราคลิอุส (Heraclius, ค.ศ. 610-641) มีภัยรุกรานกลุ่มชนต่าง ๆ ได้แก่ พวกสลาฟ พวกอวาร์ และพวกเปอร์เซีย จักรพรรดิเฮราคลิอุสต้องทำสงครามหลายครั้งและมีนโยบายหลายรูปแบบ เช่น การยอมให้พวกกลุ่มใหม่ คือ พวกบุลการ์ (Bulgars) และพวกสลาฟสาขาต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณคาบสมุทรบอลข่าน โดยต้องยอมอ่อนน้อมต่อจักรพรรดิ

ในสมัยจักรพรรดิลีโอที่ 3 (Emperor Leo III, ค.ศ. 717-741) ได้พัฒนากำลังทัพและอาวุธใหม่ที่เรียกว่า กองทัพเรือไฟกรีก (Greek Fire) สำหรับต่อสู้กับพวกอาหรับ จักรพรรดิลีโอที่ 3 ได้ปฏิรูปการทหารและการบริหารประเทศใหม่ด้วยการรวมกิจการทหารและพลเรือนที่เคยแบ่งแยกในสมัยจักรพรรดิไดโอเคเตียนเข้าด้วยกันให้อยู่ในความดูแลของนายทหารตามเขตต่าง ๆ ส่วนชาวไร่ชาวนาได้รับที่ดินเป็นการตอบแทนแลกเปลี่ยนกับการเข้ารับราชการแทน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้เป็นกำลังสำคัญของกองทัพไบแซนทีน

ทางด้านเศรษฐกิจและการค้า

เมืองคอนสแตนติโนเปิลเป็นศูนย์กลางสำคัญทางด้านเศรษฐกิจที่มีประชากรหนาแน่นและมีความมั่งคั่งจากการค้า การอุตสาหกรรม การเกษตร และการคลัง

สภาพภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนความเจริญทางด้านการค้า ท่าเลที่ตั้งของเมืองคอนสแตนติโนเปิลเป็นเมืองท่าริมฝั่งทะเลดำที่สามารถติดต่อกับค้าขายกับทะเลเอเดรียติกและทะเลเมดิเตอร์เรเนียนได้สะดวก เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำที่สามารถติดต่อกันระหว่างตะวันตกและตะวันออก ตลอดจนมีโอกาสขยายตัวทางการค้าระหว่างทะเลเอเดรียติก

กับรัสเซียภาคใต้ได้สะดวก

สินค้าออกพุ่งเฟื้อยที่ส่งไปรัสเซีย ได้แก่ เหล้า เครื่องเทศ และผ้าไหม สินค้าขาเข้าจากรัสเซีย ได้แก่ ขนสัตว์ อาหารทะเล ไช้ปลาเคเวียร์ ขี้ผึ้ง และอำพัน

สินค้าขาออกที่ส่งไปอินเดียและจีน ได้แก่ โลหะ เครื่องหนัง และสินค้าอุตสาหกรรมต่าง ๆ สินค้าขาเข้าจากเอเชีย ได้แก่ เครื่องเทศ เพชรพลอย ไม้ และเครื่องหอม ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นที่ต้องการของชาวยุโรปอย่างมาก

ระบบเงินตรา ใช้เหรียญทองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนทางการค้ากับต่างประเทศ

ทางด้านอุตสาหกรรม

สินค้าอุตสาหกรรมที่ผลิตได้ ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าพุ่งเฟื้อย ได้แก่ อำพัน อาวุธ เครื่องโลหะ และผ้าแพรไหม ในสมัยจักรพรรดิจัสติเนียน วัตถุประสงค์จำพวกไหมเป็นสินค้าขาเข้าจากจีน แต่ต่อมาใน ค.ศ. 550 บาทหลวงชื่อเนสตอเรียน (Nestorian) ได้ลักลอบนำเอาตัวไหมออกมาจากประเทศจีน จึงทำให้การผลิตผ้าไหมของจักรวรรดิเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะการทอผ้าไหมด้วยด้ายเงินและด้ายทองซึ่งเป็นผ้าที่มีราคาแพงมาก ใช้ตัดเป็นเสื้อผ้าสิ่งของเครื่องใช้ในโบสถ์และศาล อุตสาหกรรมผ้าไหมเป็นการผูกขาดการผลิตและการขายโดยรัฐบาลที่เมืองคอนสแตนติโนเปิล

การควบคุมเศรษฐกิจผ่านระบบสมาคมอาชีพ (guild system) กำหนดให้พ่อค้าและช่างฝีมือทั้งหลายจะต้องเป็นสมาชิกของสมาคมพ่อค้า (merchant guild) และสมาคมช่างฝีมือ (craft guild) รัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดนโยบายเศรษฐกิจโดยผ่านระบบสมาคมอาชีพ ซึ่งควบคุมอัตราค่าจ้าง ผลกำไร ชั่วโมงทำงาน ราคาสินค้า และมาตรฐานสินค้า

ทางการเกษตร

การเกษตรเป็นเศรษฐกิจสำคัญของอาณาจักร รัฐบาลให้ความสำคัญคุ้มครองและส่งเสริมผลิตผลทางการเกษตรเป็นพิเศษเพื่อเก็บภาษีได้เต็มที่ ให้มีเสบียงอาหารเพียงพอสำหรับประชาชนทั้งในยามสงบและยามสงคราม การทำไร่นาขนาดใหญ่ ที่ดินพื้นราบถูกแบ่งเป็นผืนใหญ่เรียกว่าลาติฟันเดีย (Latifundia) ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากอิตาลี ชาวนาเสริมจำนวนน้อยส่วนใหญ่เป็นชาวนารับจ้างและพวกเซิร์ฟ (serfs)

สมัยจักรพรรดิอนาสตาซิอุส (Anastasius) ได้ออกประกาศห้ามชาวนาเคลื่อนย้ายออกจากที่ดินที่ใช้ทำนาเกินกว่า 30 ปี เพื่อกำหนดอัตราการผลิตได้คงที่ นับว่าเป็นผลดีทางเศรษฐกิจ

แต่เป็นผลเสียต่อชาวนาที่ต้องผูกมัดอยู่กับที่ดินและเจ้าของที่ดิน ชาวนาอิสระที่มีที่ดินผืนเล็ก ๆ อยู่ทั่วไปในอาณาจักรต้องรับภาระหนักในการเสียภาษีจำนวนมาก

ทางด้านศาสนา

ศาสนาสำคัญของอาณาจักรโรมันตะวันออก คือ ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์ (Greek Orthodox) หรือศาสนาตะวันออก (Eastern Church) หรือหลักศาสนาคริสต์เฮลเลนนิซึม (Christian Hellenism) เป็นหลักศาสนาที่มีการผสมผสานความเชื่อเดิมของโลกคลาสสิกกับคำสอนของศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับอาณาจักรและยอมรับว่าจักรพรรดิเป็นตัวแทนของพระเจ้าเป็นเจ้าบนพื้นพิภพ มีแพทริอาร์ค (Patriarch) เป็นประมุขทางศาสนาที่เลือกมาจากบรรดาพวกพระ (monks) และได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิซึ่งมักจะเข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลต่อการบริหารงาน การตัดสินใจคดีความ และปัญหาทางศาสนา การที่จักรพรรดิมีอำนาจเหนือการปกครองทั้งอาณาจักรและศาสนจักร จึงมักเรียกว่าระบบซีซาร์ปาปนิซึม (Caesaropapism) มาจากคำว่า Caesar กับ Pope ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์เป็นส่วนหนึ่งของการปกครองในอาณาจักร

การเผยแพร่ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์

ใน ค.ศ. 863 จักรพรรดิไมเคิลที่ 3 (Emperor Micheal III) ได้ส่งบาทหลวง 2 คนพี่น้องชื่อ ซีริล (Cyril) และเมทโธดีอุส (Methodius) ที่มีความรู้ภาษาสลาฟเดินทางไปเผยแพร่ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์ให้แก่พวกมอราเวียนซึ่งเป็นพวกนอกศาสนา (The Pagan Moravians) เชื้อสายสลาฟปัจจุบันอยู่ในประเทศเชโกสโลวะเกีย ซีริลคิดประดิษฐ์ตัวอักษรซีริลลีน (The Cyrillic Alphabet) ซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรกรีกดัดแปลงให้เข้ากับภาษาสลาฟ ซีริลและเมทโธดีอุสได้ร่วมกันแปลคัมภีร์ไบเบิลเขียนด้วยอักษรซีริล ด้วยผลงานของบาทหลวง 2 คนพี่น้องนี้ ทำให้ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์และตัวอักษรซีริลแพร่หลายไปยังกลุ่มชนสลาฟในยุโรปตะวันออกและรัสเซีย

ทางด้านลัทธิความเชื่อ

ลัทธิความเชื่อที่สำคัญ 2 อย่าง คือ โมโนฟิไซท์ (Monophysite) และความขัดแย้งเรื่องการทำลายรูปเคารพ (The Iconoclastic Controversy)

– ลัทธิโมโนฟิไซท์ (Monophysite)

สมัยจักรพรรดิธีโอโดซิอุสมหาราช (Emperor Theodosius, The Great, ค.ศ. 379–395) มีนโยบายปราบปรามพวกนอกรีตเอเวเรียนอย่างรุนแรงแต่ไม่ได้ผล พวกนอกรีตเอเวเรียนเหล่านี้

ได้อพยพไปอยู่อียิปต์และซีเรีย ต่อมาในศตวรรษที่ 5–6 ประชากรแถบนี้ได้รับอิทธิพลของลัทธิเพลโตใหม่ (Neo Platonism) ผสมเข้ากับความรู้ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) ในที่สุดได้กลายเป็นศาสนาอีกนิกายหนึ่ง คือ โมโนฟิไซท์

ลัทธิโมโนฟิไซท์คือนิกายของศาสนาหนึ่งที่มีความเชื่อว่าพระคริสต์มีภาวะเดียวที่ศักดิ์สิทธิ์คือพระเจ้า ซึ่งความเชื่อและความคิดนี้ไปขัดกับพวกคริสตโรมันคาทอลิกที่มีศูนย์กลางอยู่ที่โรม ซึ่งเชื่อว่าพระคริสต์มี 2 ภาวะ คือ สภาวะที่เป็นมนุษย์และพระเจ้า

ความเชื่อที่ขัดแย้งนี้ทำให้จักรพรรดิจัสติเนียนอยู่ในฐานะลำบาก เพราะนโยบายต่างประเทศที่ต้องการกอบกู้อิตาลีคืนมาต้องได้รับความร่วมมือจากสันตะปาปาที่โรม จึงจำเป็นต้องปราบพวกโมโนฟิไซท์ ในสมัยจักรพรรดิจัสติเนียน ค.ศ. 527–565 นอกจากเหตุผลทางการเมืองข้างต้นแล้ว จักรพรรดิจัสติเนียนยังคงมีความเชื่อทางเทววิทยาประกอบด้วย ทรงเห็นว่าพวกโมโนฟิไซท์มีความเชื่อผิด ๆ จึงทำการปราบปรามอย่างรุนแรง แต่ไม่ค่อยได้ผล เพราะมเหสีคือพระนางธีโอโดรานับถือนิกายโมโนฟิไซท์ เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดความแตกแยกในอียิปต์ ซีเรีย และแม้แต่ในคอนสแตนติโนเปิลเอง ด้วยเหตุนี้เองจึงผลักดันให้ชาวอียิปต์และซีเรียซึ่งนับถือนิกายโมโนฟิไซท์หันไปสนับสนุนพวกอาหรับที่เข้ามาบุกรุกอาณาจักรโรมันตะวันออกในเวลาต่อมา ในศตวรรษที่ 7 นิกายโมโนฟิไซท์ค่อย ๆ เสื่อมลงในเมืองคอนสแตนติโนเปิล แต่กลับไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอียิปต์ ซีเรีย และอาร์เมเนีย

– ความขัดแย้งเรื่องการทำลายรูปเคารพ (The Iconoclastic Controversy)

ใน ค.ศ. 726 จักรพรรดิลีโอที่ 3 (Emperor Leo III, ค.ศ. 714–741) ได้ห้ามบูชารูปเคารพด้วยเกรงว่าจะเหมือนกับลัทธิเดิม คือ การบูชาเทวรูป จึงออกคำสั่งให้ทำลายรูปเคารพ (iconoclasm หรือ image breaking) จำพวกรูปปั้นและภาพวาดของพระเยซูและนักบุญต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโบสถ์และติดอยู่ตามฝาผนังอาคาร

เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดการจลาจลในเมืองคอนสแตนติโนเปิล จักรพรรดิลีโอที่ 3 จึงได้สั่งให้กองทหารปราบปรามทำให้ผู้ต่อต้านล้มตายจำนวนมาก เมื่อแพทริอาร์คแห่งเมืองคอนสแตนติโนเปิลคัดค้านการใช้กำลังทหาร จักรพรรดิได้สั่งปลดและแต่งตั้งแพทริอาร์คคนใหม่ที่เห็นด้วยกับนโยบายของพระองค์ เหตุการณ์จลาจลได้สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นระหว่างจักรพรรดิโรมันตะวันออกกับศาสนาที่โรม สันตะปาปาที่โรมประกาศบัพพาชนียกรรมพวกทำลายรูปเคารพและหันไปขอความร่วมมือจากอาณาจักรแฟรงค์ ผลทำให้เกิดความแตกแยกมากขึ้นระหว่างอาณาจักรโรมันตะวันตกกับอาณาจักรโรมันตะวันออก

ใน ค.ศ. 843 ความขัดแย้งเรื่องการทำลายรูปเคารพได้สิ้นสุดลงด้วยการอนุญาตให้มีการบูชารูปเคารพอีกครั้งเพื่อพิธีกรรมทางศาสนา แต่ความแตกแยกระหว่างอาณาจักรโรมันตะวันออกกับศาสนาโรมันคาทอลิกยังคงมีอยู่

ในที่สุด ค.ศ. 1054 เกิดการแตกแยกทางศาสนาอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ อาณาจักรโรมันตะวันออกนับถือศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์ซึ่งมีแพทริอาร์คเป็นประมุขอยู่ที่เมืองคอนสแตนติโนเปิล ส่วนอาณาจักรโรมันตะวันตกนับถือศาสนาโรมันคาทอลิกมีสันตะปาปาเป็นประมุขอยู่ที่สำนักวาติกัน กรุงโรม ประเทศอิตาลี

ทางด้านกฎหมาย

ใน ค.ศ. 527 เมื่อจักรพรรดิจัสติเนียนขึ้นครองราชย์ ทรงโปรดให้ตั้งคณะกรรมการที่มีทริโบเนียน (Tribonian) เป็นประธานทำหน้าที่ตรวจสอบชำระ แก้ไข และรวบรวมกฎหมายต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วอาณาจักร คณะกรรมการใช้เวลาทำงาน 2 ปี ใน ค.ศ. 529 จึงได้จัดทำประมวลกฎหมายจัสติเนียน (The Justinian Code) ที่เรียกว่า Corpus Juris Civilis ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายแพ่ง (The Body of the Civil Law) แบ่งออกเป็น 4 ส่วนสำคัญ คือ

1. โคลด (Code) เป็นตัวบทกฎหมายแท้ ๆ ที่รวบรวมมาจากกฎหมายเก่า ๆ ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิฮาเดรียน (Hadrian, ค.ศ. 117–138) เป็นต้นมา
2. ไดเจสต์ (Digest) เป็นประมวลความคิดเห็นของนักกฎหมายและผู้พิพากษาคนสำคัญ
3. อินสติติวท์ (Institutes) เป็นตำราหรือคู่มือของนักศึกษาซึ่งเป็นคำอธิบายหลักกฎหมาย
4. โนวเอลส์ (Novels) เป็นภาคผนวกของตัวบทกฎหมายแท้ (Code) ที่ประกอบด้วยประมวลความคิดเห็นของจักรพรรดิจัสติเนียนและจักรพรรดิองค์อื่น ๆ

ประมวลกฎหมายจัสติเนียนเขียนด้วยภาษากรีก ซึ่งเป็นภาษาทางราชการ หลักการสำคัญของประมวลกฎหมายจัสติเนียนทางด้านมนุษยธรรม สามัญสำนึกเรื่องสาธารณประโยชน์ การป้องกันและคุ้มครองทรัพย์สินส่วนตัว การรักษาไว้ซึ่งอภิสิทธิ์ชน และมีแนวโน้มสนับสนุนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในตอนต้นยุคกลาง ประมวลกฎหมายจัสติเนียนไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในภาคตะวันตก แต่ต่อมาในศตวรรษที่ 12 ประมวลกฎหมายจัสติเนียนค่อยเริ่มมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางด้านการตัดสินใจคดีความของยุคกลางตอนปลาย และการเริ่มต้นของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เข้มแข็งในเวลาต่อมา

กล่าวได้ว่าประมวลกฎหมายจัสติเนียนทันสมัยมากในเวลานั้น และได้เป็นแม่บทของกฎหมายต่าง ๆ เกือบทุกประเทศในยุโรปยกเว้นประเทศอังกฤษ

ทางด้าน การก่อสร้างและสถาปัตยกรรม

เมืองคอนสแตนติโนเปิลเป็นศูนย์กลางของการก่อสร้างและสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงเด่น 3 อย่าง คือ

– พระราชวังของจักรพรรดิ (The imperial palace)

พระราชวังของจักรพรรดิสร้างใหญ่โตและสง่างาม มีพิธีการเข้าเฝ้าที่จัดเตรียมไว้อย่างดีเพื่อให้เป็นที่ประทับใจชาวต่างประเทศและชาวเมืองไบแซนทีน เมื่อเวลามีราชทูตเข้าเฝ้าในห้องพระโรงที่ประดับประดาอย่างสวยงามหรูหราเข้าแถวต้อนรับ เมื่อถึงเวลาม่านจะถูกยกขึ้นเพื่อให้ราชทูตเข้าเฝ้าจักรพรรดิที่อยู่ในชุดเต็มยศนั่งอยู่บนบัลลังก์ที่มีสิงโตทองคำอยู่ทางด้านหนึ่งของบัลลังก์และนกทองคำเกาะอยู่บนต้นทับทิม

– ฮิปโปดรอมน (Hippodrome)

ฮิปโปดรอมนเป็นอาคารขนาดใหญ่มากบรรจุประชาชนได้ประมาณ 8 หมื่นคน ใช้สำหรับเล่นกีฬาหรือเป็นที่ประชุมกิจกรรมทางการเมือง เช่นเดียวกับฟอรัม (Forum) ของโรมัน ภายในอาคารจะมีการแกะสลักงาช้างติดไว้ที่ฝาผนังเป็นรูปกีฬาแข่งม้า

– วิหารซานต้า โซเฟีย (Santa Sophia Church หรือ The Magnificent Church of Hagia Sophia)

วิหารซานต้า โซเฟีย เป็นกลุ่มอาคารขนาดใหญ่โตโอ้อ่าหรูหราที่ไม่มีอาคารใดในเมืองคอนสแตนติโนเปิลจะเทียบได้ ทั้งในเรื่องขนาดและความสวยงาม นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมชิ้นเอกของโลกในปัจจุบัน

จักรพรรดิจัสติเนียนโปรดให้สร้างวิหารซานต้า โซเฟีย ขึ้นที่เมืองคอนสแตนติโนเปิลในระหว่าง ค.ศ. 532–537 นับว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมในเวลานั้นที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรมตะวันออกกับตะวันตกเข้าด้วยกันเป็นอย่างดี ศิลปะตะวันออกคือหลังคารูปโดม (Oriental Dome) ที่มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ศิลปะตะวันตกคืออาคารเหลี่ยมมีผนังหนา (Roman Basilica) ตามแบบโรมัน ลักษณะวิหารโดยภาพรวมคืออาคารเหลี่ยมผนังหนาที่มีหลังคารูปโดมขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีโดมขนาดเล็กเรียงรายเป็นรูปกางเขนทั้ง 4 ด้าน ตามแบบกรีก หอยอดสูงเรียวยาวเหนือสุเหร่า (minarets) ทั้ง 4 มุม รูป

อาคารภายนอกงดงามแบบกรีก ตัวอาคารมีหน้าต่าง 40 บานเพื่อให้แสงสว่างส่องเข้าไปได้ทั่วถึง ภายในอาคารประดับประดาด้วยหินอ่อนและแก้วโมเสค (mosaic) สีอันสวยงามหลากหลายสีตามศิลปะตะวันออก มีการแกะสลักงาช้าง มีไฟส่องตัวหนังสือ มีการประดับประดาปกหนังสือ มีบัลลังก์ และที่บูชาอย่างวิจิตรสวยงามทำด้วยทองคำ ศิลปะในอาคารมีการประดับตกแต่งอย่างประณีตงดงามหลากหลายสีอันตามแบบตะวันออก

วิหารซานต้า โซเฟีย เป็นแบบอย่างของโบสถ์ต่าง ๆ ในหลายประเทศของยุโรป เช่น อิตาลี และรัสเซีย ได้แก่ วิหารเซนต์ มาร์ค (St. Mark Cathedral) ที่เวนิส สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 11 วิหารที่เมืองเคียฟ สร้างในศตวรรษที่ 11 เช่นกัน ต่อมาเมื่อพวกออกโตมาน เตอร์กยึดเมืองคอนสแตนติโนเปิล วิหารซานต้า โซเฟีย จึงได้กลายเป็นสุเหร่าของพวกมุสลิม

ทางการศึกษา ภาษา และตัวอักษร

การศึกษาในอาณาจักรไบแซนทีนเป็นผลงานของข้าราชการมากกว่าจะเป็นผลงานของพระบาทหลวงดังเช่นภาคตะวันตก ถึงแม้ว่าอาณาจักรไบแซนทีนจะมีพระบาทหลวงจำนวนมากตามสำนักสงฆ์และวัด แต่บุคคลเหล่านี้มีความสนใจน้อยมากในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ยกเว้นพระบาทหลวงชื่อซีริลที่คิดประดิษฐ์ตัวอักษรซีริล (Cyrillic Alphabet) โดยดัดแปลงตัวอักษรกรีกให้เข้ากับภาษาสลาฟเพื่อใช้ในการเผยแพร่ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์ และแปลคัมภีร์ไบเบิลให้แพร่หลายในบรรดาพวกสลาฟที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในยุโรปตะวันออกและรัสเซีย

มีการใช้ภาษากรีกเป็นภาษาทางราชการแทนภาษาละติน นับว่ามีส่วนสำคัญมากในการส่งเสริมและรักษาผลงานคลาสสิกกรีกทางด้านปรัชญา วรรณคดี และวิทยาศาสตร์ การศึกษาศิลปวิทยาการของไบแซนทีนส่วนใหญ่เป็นการลอกเลียนแบบมาจากศิลปะเฮลเลนนิคและเฮลเลนนิสติก (Hellenic and Hellenistic Arts) มากกว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่

ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ภาคตะวันตกได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์และปรัชญาของอริสโตเติลจากพวกมุสลิมในสเปน และพวกมุสลิมเหล่านี้ได้รับความรู้มาจากนักปรัชญาไบแซนทีน ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 14 และ 15 ภาคตะวันตกจึงได้เรียนรู้วรรณคดีกรีกและปรัชญาของเพลโตโดยตรงจากคอนสแตนติโนเปิล

วิชาที่เรียน ได้แก่ ปรัชญา เทววิทยา ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ เรขาคณิต วรรณคดี การดนตรี และไวยากรณ์ มีการคัดลอกผลงานสำคัญของนักปราชญ์กรีก เช่น ผลงานของอริสโตเติล เพลโต มีมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงอยู่ที่คอนสแตนติโนเปิลและเอเธนส์

ทางด้านวรรณคดี จะเขียนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและนักบุญ ศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่ราชสำนักและโบสถ์วิหารต่าง ๆ

ทางด้านประวัติศาสตร์และพงศาวดาร

วิธีการเขียนประวัติศาสตร์และพงศาวดารเริ่มเรื่องราวตั้งแต่สมัยโบราณตามที่เคยได้ยินได้ฟังกันมาจนจบลงที่สมัยของผู้เขียน บางตอนอาจจะมีหลักฐานไม่เพียงพอ บางเรื่องอาจมีความลำเอียงอยู่บ้าง แต่ก็ช่วยให้เข้าใจเรื่องในอดีตได้

ผู้เขียนประวัติศาสตร์และพงศาวดารแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ พวกชนชั้นสูงที่มีการศึกษาดี จะเขียนประวัติศาสตร์ตามแนวกรีกโบราณและมักเขียนได้ถูกต้อง อีกพวกหนึ่งคือนักเขียนพงศาวดารให้เข้ากับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ นักเขียนกลุ่มนี้ ได้แก่ พระบาทหลวงที่ได้รับการศึกษาเล็กน้อยแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ

ทางการบันเทิง

ด้านดนตรีมักเล่นด้วยเครื่องออร์แกนเงิน มีคนร้องหมู่ประกอบ โดยมากใช้เด็กผู้ชาย เนื้อเพลงเป็นโคลงกลอนแบบซีเรีย ทำนองร้องได้รับอิทธิพลมาจากโรมัน ดนตรีของบิแซนทีนได้แพร่หลายไปยังรัสเซียในคริสต์ศตวรรษที่ 11 และยังคงมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะสำคัญของอารยธรรมบิแซนทีน

อารยธรรมบิแซนทีนมีลักษณะเป็นแบบตะวันออก เมื่อพิจารณาระยะเวลาของประวัติศาสตร์ อาณาจักรบิแซนทีนอยู่ในสมัยเดียวกับยุโรปยุคกลาง แต่มีแบบอย่างทางวัฒนธรรมและอารยธรรมที่แตกต่างกันอย่างมากรวมกันประกอบด้วยวิชาความรู้แบบเฮลเลนนิค (Hellenic learning) ภาษาของกรีก (Greek language) ศิลปะผสมกรีกและตะวันออก (Graeco-Oriental Art) ระบบการบริหารของโรม (Roman Administration System) ความรุ่งโรจน์ของกฎหมายโรมัน (The Glorious Roman Law) ผลงานทางด้านวรรณคดี ศิลปะ และวิทยาศาสตร์แบบเฮลเลนนิสติก (Hellenistic literature, art and science) ความเชื่อในสิ่งเร้นลับตามแบบตะวันออก (Eastern mystery) ศาสนามุ่งไปทางด้านอภินิหารและอำนาจลึกลับภายใต้อิทธิพลทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ และความสามารถปราดเปรื่องในการปฏิบัติของพวกบิแซนทีน

อิทธิพลของอาณาจักรไบแซนทีนที่มีต่อรัสเซียสมัยเริ่มแรก

อาณาจักรไบแซนทีนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการประชาชนชาวสลาฟ ที่อยู่ทางตอนเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของชายแดน พวกสลาฟเหล่านี้เป็นบรรพบุรุษชาวรัสเซียที่ได้อพยพเข้ามา อยู่ในดินแดนระหว่างทะเลดำกับทะเลบอลติกที่เคยเป็นที่อยู่ของพวกชนเผ่าเยอรมันมาก่อน และค่อย ๆ ซึมซับได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมไบแซนทีนและศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์

ในคริสต์ศตวรรษที่ 9 พัฒนาการของพวกสลาฟได้เปลี่ยนไปเมื่อพวกนอร์ทแมนสวีเดน (Swedish Norsemen) ที่เรียกว่า วาแรนเจียน (Varangians) ได้เริ่มทำการค้าตามเส้นทางน้ำจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของทะเลบอลติกมายังทะเลดำและทะเลสาบแคสเปียน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพวก โจรสลัดพร้อม ๆ กับทำการค้า ต่อมาพวกนักรบวาแรนเจียนได้กลายเป็นผู้นำพวกสลาฟ

ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 ผู้นำวาแรนเจียนที่เมืองเคียฟ ประสบผลสำเร็จในการสถาปนา อำนาจอสูงสุดเหนือบริเวณกว้างใหญ่ที่ต่อมาได้ค่อย ๆ พัฒนาเป็นประเทศซึ่งรู้จักกันในนามว่า รัสเซีย (Russia) คำว่า รัส (Rus) แปลว่าผู้เดินทางไปในทะเล (seafarers) ซึ่งพวกสลาฟรู้จักกันในนามว่า พวกนอร์ทแมน (Norsemen) รัฐเคียฟได้ปกครองแบบสมาพันธรัฐอย่างหลวม ๆ (loose confederation) ซึ่งเจ้าชายของรัฐเคียฟจะอยู่ในฐานะผู้อาวุโส (senior) ท่ามกลางเหล่านักรบ (kinsmen) ที่ปกครองนครรัฐต่าง ๆ ของรัสเซียในปลายคริสต์ศตวรรษ 10 ชนกลุ่มน้อยนอร์ทแมน ดั้งเดิมได้ผสมปนเข้ากับประชาชนพวกสลาฟ

พวกเคียฟรัสเซีย (Kievan Russia) ทำการค้าตามเส้นทางน้ำ และได้ติดต่อกับชายกับ คอนสแตนติโนเปิล ใน ค.ศ. 989 เจ้าชายวลาดีเมียร์ แห่งเคียฟได้ออกโองการของเจ้าชายวลาดีเมียร์แห่งเคียฟ (Edict of Prince Vladimir of Kiev) กำหนดให้ศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์เป็นศาสนา ทางราชการ เจ้าชายเคียฟทั้งหลายได้ให้ศาสนาขึ้นอยู่กับการปกครองของพระองค์ รวมทั้งเรื่อง รายได้ด้วย ดังนั้น เรื่องศาสนาและรัฐของรัสเซียจะมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ผู้นำรัสเซีย ได้ลอกเลียนแบบจักรพรรดิไบแซนทีนในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา เทววิทยา ทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ ศิลปินและสถาปนิกไบแซนทีนได้เดินทางไปยังเมืองเคียฟเพื่อก่อสร้างและตกแต่งโบสถ์ วิหารแบบอย่างอาณาจักรไบแซนทีน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 11 กษัตริย์ยาโรสลอฟผู้ปราชญ์ (Yaroslav, the Wise, ค.ศ. 1019–1054) สามารถกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของรัฐเคียฟรัสเซียมีความเจริญเหนือ กว่ายุโรปตะวันตก ผลสำเร็จของเคียฟเริ่มจากการผูกพันและได้รับอิทธิพลของไบแซนทีน ซึ่ง ในเวลานั้นอารยธรรมไบแซนทีนพัฒนาไปได้อย่างสูงยิ่งกว่าอารยธรรมคริสเตียนใด ๆ

เมื่ออาณาจักรไบแซนไทน์เสื่อมสลายไปใน ค.ศ. 1453 รัสเซียได้กลายเป็นทายาททางวัฒนธรรมที่แท้จริงของอาณาจักรไบแซนไทน์ พระบาทหลวงรัสเซียกล่าวในเวลานั้นว่า “การเสื่อมสลายของทั้งโรมและคอนสแตนติโนเปิลเกิดเนื่องจากการหันเหความศรัทธาอย่างแท้จริงออกจากศาสนา” พระรูนันท์กล่าวต่อไปว่า “โรมทั้ง 2 แห่ง คือ โรมที่อิตาลีเป็นแห่งที่ 1 และคอนสแตนติโนเปิลที่เปรียบเสมือนกับโรมแห่งที่ 2 ได้ล่มสลายไปแล้ว โรมแห่งที่ 3 คือ มอสโก (Moscow) ยังคงอยู่ และจะไม่มีโรมแห่งที่ 4 อีกต่อไป”

ผู้นำรัสเซียในสมัยหลัง ๆ พยายามเรียกร้องสิทธิเหนือช่องแคบดาร์แดเนลล์ (Dardanelles) และส่วนต่าง ๆ ของยุโรปภาคใต้ ในฐานะผู้สืบต่อที่มีสิทธิอันชอบธรรมในดินแดนไบแซนไทน์ กษัตริย์รัสเซียได้ชื่อเรียกว่า ซาร์ (Czar) ซึ่งมาจากภาษาละตินที่เรียกประมุขว่า ซีซาร์ (Caesar) ในเรื่องชื่อประมุขรัสเซียได้รับอิทธิพลจากไบแซนไทน์และโรม

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

1. ให้นักศึกษาเปรียบเทียบศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิกกับศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์
2. ให้ทำรายงานเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องลัทธิโมโนฟิไซท์ กฎหมายจัดตั้งเนียบ การสร้างโบสถ์ซานต้า โซเฟีย เป็นต้น

สรุป

ในช่วงระยะเวลา 1,000 ปีที่อาณาจักรไบแซนไทน์ดำรงอยู่ วัฒนธรรมและอารยธรรมไบแซนไทน์มีคุณค่าและประโยชน์ต่อดินแดนต่าง ๆ พอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1. อารยธรรมไบแซนไทน์มีส่วนสำคัญต่อการสร้างอารยธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นแก่ยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะรัสเซียที่ได้รับเอาศาสนากรีกออร์ทอดอกซ์ สถาปัตยกรรม ปฏิทิน และตัวอักษรจากไบแซนไทน์ทั้งสิ้น
2. อาณาจักรไบแซนไทน์เป็นดินแดนที่ขวางกั้นไม่ใหวมุสลิมรุกรานยุโรปตะวันตกได้ง่าย หรือเป็นการยืดเวลาให้ยุโรปมีโอกาสพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งหลังจากอาณาจักรโรมันอันยิ่งใหญ่เสื่อมสลายไปแล้ว
3. ในสมัยการทำลายรูปเคารพ นักปราชญ์ไบแซนไทน์ที่ขัดแย้งกับจักรพรรดิฮีโธที่ 3 ได้หลบหนีมายังภาคตะวันตก เท่ากับเป็นการนำเอาศิลปวิทยาการของอาณาจักรไบแซนไทน์มายัง

ภาคตะวันตกด้วย ซึ่งจะมีค่าและมีความสำคัญมากในสมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการของอิตาลี ในยุคใหม่ตอนต้น

4. ในยุคกลางตอนปลาย โดยเฉพาะสมัยสงครามครูเสดระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 11–13 มีการค้าและการติดต่อระหว่างเวนิสกับคอนสแตนติโนเปิล เท่ากับเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในการรับและถ่ายทอดอารยธรรมระหว่างตะวันตกกับตะวันออกได้อย่างดี

5. ประมวลกฎหมายจัสติเนียนเป็นแบบอย่างของตัวบทกฎหมายในยุโรปยุคกลางตอนปลายและสืบเนื่องมาถึงยุคใหม่ด้วย

6. แบบอย่างของการก่อสร้างวิหารซานต้า โซเฟีย เป็นมรดกทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปะที่สำคัญของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป

การประเมินผลท้ายบท

1. เมืองใดที่ได้ชื่อว่าโรมแห่งที่ 3
    1. วาติกัน
    2. วิทเทินแบอร์ก
    3. มอสโคว์
    4. อาวีญอง
  2. จักรพรรดิที่สร้างประมวลกฎหมายสำคัญของอาณาจักรโรมันตะวันออกคือใคร
    1. ชาร์ลเลอมาญู
    2. จัสติเนียน
    3. คอนสแตนติน
    4. อเล็กซันดรัส คอมมินุส
-